

**Ομιλία του συγγραφέα, Φιλόσοφου κ. Στέλιου Ράμφου
στο 11ο Συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας**

Κάνω τη σκέψη ότι είναι μετά την πολύ πιθανή νίκη της Νέας Δημοκρατίας στις ερχόμενες εκλογές, κάνω τη σκέψη ότι θα αρχίσει ένας Γολγοθάς για τη Νέα Δημοκρατία. Θα είναι μια νίκη με πολύ ζόρι μετά. Και θέλω να πω ακόμη ότι αυτή η δύσκολη συνέχεια αυτής της πολύ πιθανής νίκης, ενδεχομένως με περιπλοκές όσον αφορά το σύστημα το εκλογικό, με χαώδεις καταστάσεις οι οποίες μπορεί να ακολουθήσουν, με δεδομένα τα πλαίσια των δυνατοτήτων ασκήσεως πολιτικής, οικονομικής ή άλλης φύσεως. Είναι πολύ πιθανόν με την περιορισμένη ελευθερία κινήσεων να δημιουργήσει προβλήματα τα οποία πολύ γρήγορα τον ενθουσιασμό να τον κατασιγάσουν. Σκέπτομαι λοιπόν αυτήν την περίπτωση προς αντιμετώπιση. Λοιπόν, σκέπτομαι ότι προς υπερνίκηση των δυσχερειών χρειάζεται μια στρατηγική λογική ιδιαίτερη προς δύο κατευθύνσεις. Προς μια κατεύθυνση αντοχής και προς μια κατεύθυνση πρωτοβουλίας.

Και ακριβώς για αυτό το λόγο θα προσπαθήσω πολύ επιγραμματικά να μιλήσω για αυτή τη στρατηγική σήμερα. Θα μιλήσω δηλαδή για δυο πράγματα: Για το θέμα της εμπιστοσύνης και για το θέμα της πρωτοβουλίας υπό την έννοια μιας πολιτικής απέναντι στο Κράτος. Έχει πολύ μεγάλη σημασία γιατί το πολιτικό σύστημα και επομένως όλα τα Κόμματα είναι απαξιωμένα στις συνειδήσεις από μεγάλους αριθμούς πολιτών και για αυτό το λόγο όχι μόνο οι άνθρωποι είναι ζαλισμένοι, γιατί ακριβώς δεν έχουν τα στοιχεία της απαξιώσεως, αλλά διότι άνθρωποι που θα μπορούσαν να αναμιχθούν δεν αναμειγνύονται. Και βεβαίως, έχουμε μια πολιτική σκηνή όπου πλήθος προβληματικών ανθρώπων μπορεί να παίζουν σημαντικό ρόλο. Θέλω να πω ότι η γενναία χειρονομία που θα θεμελιώσει πολιτικά έναν αξιακό προβληματισμό εμπιστοσύνης είναι εκείνη η οποία ακριβώς θα φέρει ένα καινούργιο κλίμα στα πολιτικά πράγματα. Και έγκειται για εμένα στην απόφαση - ακόμα και συνεδριακή αν θέλετε - ενός απολογισμού θετικών και αρνητικών επιδόσεων της Νέας Δημοκρατίας στα 43 χρόνια από την ημέρα που γεννήθηκε. Θεωρώ ότι είναι πολύ κρίσιμο το στοιχείο αυτό. Γιατί εάν κανείς δεν αναλαμβάνει μαζί με τα θετικά του και τις ευθύνες του ο κλονισμός της εμπιστοσύνης θα παραμένει και η λογική της ψηφοφορίας θα εξαντλείται κάθε φορά στους μονοφθάλμους οι οποίοι είναι καλύτεροι από τους τυφλούς.

Βεβαίως με αυτόν τον τρόπο θα υπάρξουν ορισμένα αποτελέσματα. Δηλαδή θα κλονιστεί η αντίληψη ότι όλοι είναι ίδιοι. Θα αναληφθούν ευθύνες από εκείνους οι οποίοι θα έχουν μπροστά τους τον απολογισμό των θετικών, που είναι πολλά, και των αρνητικών που είναι αξιοπρόσεχτα. Θα πάψουν οι συμψηφισμοί ως στοιχείο του πολιτικού βίου. Η πολιτική που θα δικαιώσει τον εαυτό της αναλαμβάνοντας ευθύνες, θα ξεπεράσει την πολιτική με εισαγωγικά. Θα επιβεβαιώσει ότι όντως ο πολιτικός που την ασκεί ενδιαφέρεται για τα κοινά και όχι για την εξουσία. Μια εξουσία δηλαδή, που θα

παραμένει μέσον και όχι σκοπός, πράγμα το οποίο τινάζει στον αέρα βεβαίως ολόκληρο το πολιτικό σύστημα και την κοινωνία. Μπορεί κάποιος ή κάποιοι να έχουν κάνει λάθη, αλλά το να κάνεις λάθος, δεν σημαίνει ότι είσαι και λάθος. Και όπως ξέρετε, αμαρτία εξομολογημένη περνάει. Το κυριότερο είναι σε αυτές τις περιπτώσεις, ότι χωρίς αυτοέλεγχο, χωρίς αυτοεξέταση, δεν μπορεί να σεβαστεί κανείς τον εαυτό του, όσο καλές προθέσεις να νομίζει ότι έχει. Και όταν δεν σέβεται τον εαυτό σου, η ευθυνοφοβία σε σπρώχνει στην απραξία και η απραξία, όπως ξέρετε είναι το τέλος κάθε πολιτικής. Και αν μου πει κανείς και η εσωστρέφεια τι θα γίνει; Αν αρχίσουμε και λέμε ποιος έκανε και ποιος δεν έκανε λάθη τι θα γίνει η εσωστρέφεια; Θα πρέπει να ξέρουμε ότι εκείνος ο οποίος εξετάζει τον εαυτό του και πράττει τον αυτοέλεγχο αναβαπτίζεται στην ελευθερία που κερδίζει απέναντι στον εαυτό του με το να αναγνωρίζει αδυναμίες. Και είναι πολύ σημαντικό, ηθικό στοιχείο, για μια πολιτική, η οποία ηθικά πάσχει ή ηθικά είναι τραυματισμένη ή ηθικά βάλλεται.

Αποκτά λοιπόν αυτοπεποίθηση. Τον περιβάλλουν με εμπιστοσύνη, εκείνος ο οποίος ξέρει με θάρρος να αναγνωρίζει. Και βεβαίως οι επιδόσεις του, οι αρνητικές που γίνονται θετικές, αυξάνονται, καθώς αυξάνεται και η ενέργειά του. Ενώ όπως ξέρετε, η μειωμένη ενέργεια, η απραξία ενός ανθρώπου και περισσότερο ενός πολιτικού, οδηγεί τις ψυχές σε μία αρνητική αποφόρτιση, η οποία αν δεν οδηγήσει σε ψευδαισθήσεις, οδηγεί σε μία παθητικότητα εξίσου βλαβερή. Το κυριότερο, όμως, στις περιπτώσεις μιας γόνιμης αυτοκριτικής, έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι εικόνες επανασυνδέονται με την πραγματικότητά τους σε αυτή την περίπτωση. Και επειδή ακριβώς επανασυνδέονται πια, με την πραγματικότητά τους, μπορούμε να σκεφτούμε μία διαφορετική διαχείριση των πολιτικών προβλημάτων.

Χωρίς αυτοκριτική, το μόνο που μένει στον πολιτικό είναι η προπαγάνδα και η παραπλάνηση, γιατί δεν υπάρχει τρόπος να κρυφτούν και να καλυφθούν οι αδυναμίες διαφορετικά. Αυτά για το σκέλος της αμύνης, τη στρατηγική της αντοχής. Όποιος ομολογεί τα λάθη αντέχει, ό,τι και να συμβαίνει, ό,τι και ατυχίες και δοκιμασίες να περνάει. Το δεύτερο σκέλος του σκεπτικού μου, θα μιλήσω λίγο για το κράτος. Το οποίο ακριβώς είναι ο σταυρός της πολιτικής και το κομβικό σημείο μόνιμου παθογένειας στη χώρα μας. Γνωρίζουμε όλοι χονδρικά τις παθογένειες. Γραφειοκρατίες, αναποτελεσματικότητες, τυραννικές συμπεριφορές, όλα αυτά τα πράγματα θα μπορούσε να απαριθμεί χωρίς τέλος. Γνωρίζουμε όλοι επίσης την οφειλομένη προσφορά του κράτους προς την κοινωνία. Δηλαδή, ασφάλεια, παιδεία, πρόνοια, δικαιοσύνη, όλα αυτά τα πράγματα.

Όλα είναι ορατά δια γυμνού οφθαλμού. Υπάρχουν άνθρωποι που τα ξέρουν πάρα πολύ καλά. Αλλά τίποτα δεν διορθώνεται. Οι 1.400 δημόσιες υπηρεσίες παραμένουν απτόητες, η άρνηση των αξιολογήσεων εξακολουθεί αρειμανίως, στους δημοσίους υπαλλήλους προστίθενται 60.000 συμβασιούχοι, και ούτω καθεξής. Το επιμύθιο είναι ότι με όλη την καλή διάθεση, χρόνια και χρόνια, το Κράτος Άγιος Βασιλίας παραμένει ισχυρό και πολυπλόκαμο, ενώ άνθρωποι που τα ξέρουν πολύ καλά και έχουν τις καλύτερες προθέσεις δεν είναι σε θέση, δεν μπορούν να παρέμβουν και με κυβερνητική δύναμη και εξουσία δεν μπορούν να παρέμβουν και να αλλάξουν κάτι τι σε όλη αυτή τη συνθήκη. Ακόμη και οι μνημονιακές υποχρεώσεις έχουν επιδερμικά αποτελέσματα, διότι δεν καταλαβαίνουν κιόλας οι τρόικες περί τίνος ακριβώς πρόκειται. Αισθανόμαστε λοιπόν όλοι

και ομολογούμε τη σοβαρότητα του ζητήματος, αλλά φαίνεται ότι χάνουμε κάτι στο πρόβλημα. Αυτό το «χάνουμε κάτι» θα ήθελα να υπογραμμίσω σήμερα.

Θα έλεγα λοιπόν ότι μολονότι γνωρίζουμε πάρα πολλά πράγματα, παραβλέπουμε τον πυρήνα του προβλήματος του Κράτους, όπως έχει διαχρονικά, θα έλεγα δηλαδή ότι μας διαφεύγει ένα αόρατο κέντρο και ταυτοχρόνως απολύτως προφανές. Εάν αυτό το κέντρο δεν το πολιορκήσουμε, εάν δεν μπορέσουμε να το προσπελάσουμε, θα είναι μάταιες και οι πιο τίμιες προσπάθειες. Θα είναι άχρηστες και οι πλουσιότερες γνώσεις. Υπ' αυτή την έννοια, λέω ότι ο εντοπισμός αυτού του προβλήματος θα πρέπει να αποτελέσει πρωτεύοντα πολιτικό στόχο μιας Κυβερνήσεως πραγματικής αλλαγής. Αν δεν αλλάξει αυτό, δεν αλλάζει τίποτε. Και έτσι, θα μπορέσουμε στο μέτρο που αυτό το πράγμα γίνεται συνειδητό, θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις πολιτικής βουλήσεως. Γιατί όταν δεν ξέρουμε ένα πρόβλημα, τότε η πολιτική μας βούληση εξουδετερώνεται, ακόμη κι αν θα θέλαμε να είναι ακμαία.

Επομένως, ο εντοπισμός του προβλήματος έχει ως συνέπεια την επίταση, την αύξηση και τη δικαίωση μιας ισχυρής πολιτικής βουλήσεως. Το σοβαρό λάθος που γίνεται επί μόνιμου βάσεως είναι ότι στο σκεπτικό μας συγχέουμε το αρχαίο και το μεσαιωνικό Κράτος με το πολύ διαφορετικό του νεωτερικό Κράτος, με το σύγχρονο Κράτος. Το αρχαίο και το μεσαιωνικό Κράτος ταυτίζονται με την κοινωνία. Έχει μεγάλη σημασία αυτό το πράγμα να το ξέρουμε. Επομένως, είναι αχρείαστοι οι θεσμοί, δεν υπολογίζονται πολύ αυτά τα πράγματα. Το σκεπτικό είναι ότι η κοινωνία και το κράτος είναι συνδεδεμένα ακριβώς σε μια σχέση κεφαλιού και μελών του σώματος. Η συνέπεια αυτού του πράγματος είναι η γνωστή παλαιά απολυταρχική εξουσία η οποία με τη σειρά της διεκδικεί να είναι η συνεκτική δομή της κοινωνίας. Δηλαδή η απολυταρχική εξουσία δένει την κοινωνία. Αυτό είναι το παλιό κράτος. Το νεότερο Κράτος διακρίνεται από την κοινωνία, πρέπει να το έχουμε καθαρό στο μυαλό μας αυτό. Το νεότερο Κράτος διακρίνεται από την κοινωνία. Είναι πολιτικός εγγυητής της συνοχής της κοινωνικής.

Και υπ' αυτή την έννοια αποτελεί το πεδίο του κοινού συμφέροντος. Όχι πια ιδίων συμφερόντων επιμέρους και ούτω το κάθε εξής. Για την ακρίβεια να το πούμε πιο καθαρά. Στη μεν σύγχρονη κοινωνία οι άνθρωποι, κοινωνία λέω και πάλι, οι άνθρωποι ικανοποιούν ελεύθερα τις υλικές και τις πνευματικές τους ανάγκες. Ενώ το σύγχρονο Κράτος ορίζει τον κοινό σκοπό της πολιτικής συνυπάρξεως των ανθρώπων που είναι η ελεύθερη αυτοπραγμάτωση τους κ.λ.π. Άρα, άλλη η δουλειά του Κράτους, κοινός σκοπός, ένα πράγμα αυτό, άλλη η δουλειά της σύγχρονης κοινωνίας, ικανοποιούν τις ανάγκες τους υλικές και πνευματικές οι άνθρωποι. Δυο πράγματα ξεχωριστά. Το Κράτος σκοπεύει, δείχνει τη σκόπευση ποια θα είναι. Υπ' αυτή την έννοια λοιπόν το μόνο που μπορεί να συμβεί σαν εκτροπή στην εποχή μας είναι οι γνωστές εκτροπές των ολοκληρωτισμών οι οποίοι επαναφέρουν ανοιχτά ή συγκεκαλυμμένα το μερικό συμφέρον και τις ιδεοληψίες του παλαιού Κράτους. Δηλαδή, η εθνικοσοσιαλιστική και κομμουνιστική εμπειρία είναι η προσπάθεια της αναχρονιστικής επιστροφής στο παλιό κράτος όπου κοινωνία και κράτος ήταν ένα. Έχει σημασία να καταλάβουμε για τι πράγμα μιλάμε.

Και μπαίνουμε τώρα στην ουσία. Είπαμε στην αρχή, το Κράτος είναι ο σταυρός της νεότερης Ελλάδος. Πού έγκειται η κρίση; Η κρίση έγκειται στο γεγονός ότι ζούμε ένα σχήμα νεωτερικού συγχρόνου κράτους με προνεωτερικούς όρους και νοοτροπίες. Ενώ είναι το

κοινό αγαθό η σκόπευση είναι το οικογενειακό συμφέρον που πρωτεύει. Αν δεν το καταλάβουμε αυτό δεν θα καταλάβουμε την κρίση τη δομική του ελληνικού Κράτους. Υπ' αυτή την έννοια λοιπόν βλέπουμε το Κράτος σαν μηχανισμό αυτοσυντηρήσεως. Η δε πολιτική τάξη το χρησιμοποιεί συνήθως ως λάφυρο προς εξαγορά ψήφων πράγμα το οποίο τι κάνει; Κρατάει την κοινωνία σε νηπιακή κατάσταση. Η κοινωνία μας έχει νήπια σε μεγάλο βαθμό. Εξ ου και οι αποφάσεις οι νηπιακές που κατά καιρούς λαμβάνονται. Και όχι μόνο αυτό αλλά διαμορφώνονται και σχήματα παράδοξα έως δύσκολα που δεν χρειάζονται να δημιουργούνται. Όπως ας πούμε το γεγονός ότι στην εμπλοκή της κοινωνίας με το κράτος που ζούμε, ενώ το σχήμα το συνταγματικό θέλει τα πράγματα διαφορετικά παρεμβάλλονται στοιχεία που καθιστούν ακόμα πιο προβληματικό, πιο επώδυνο το πρόβλημα. Δηλαδή, ξαφνικά βρίσκουμε θεσμούς πνευματικούς με κοινωνική σημασία, να είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, όπως η Εκκλησία. Είναι ανωμαλία δομική αυτό το πράγμα. Είναι ανωμαλία δομική, όχι υπό την έννοια ότι δεν είναι τιμημένο πράγμα η Εκκλησία. Ότι η χριστιανική ή θρησκευτική πίστη δεν είναι σπουδαίο πράγμα, ότι δεν υπάρχει μεγάλη πνευματική παράδοση.

Αλλά ότι η εμπλοκή μιας τέτοιας δομής, σε ένα Κράτος που λειτουργεί σε άλλο επίπεδο από την κοινωνία, δημιουργεί προβλήματα πάρα πολύ σημαντικά, είτε πρόκειται για βιβλία σχολικά, είτε πρόκειται για ρυθμίσεις σχέσεων ανθρώπων ή δεν ξέρω τι άλλο μπορεί να συμβεί. Αυτά ανεξαρτήτως του σεβασμού που πρέπει να οφείλει κανείς, της τιμής που πρέπει να αποδίδει κανείς, σε αυτές τις δομές με ιστορική σημασία, με μεγάλη πνευματική παράδοση, με όλα αυτά τα πράγματα. Όμως, το δεύτερο στοιχείο που προεκτείνει το γεγονός ότι δίνει το σκοπό το Κράτος στην κοινωνία, το δεύτερο στοιχείο, το οποίο είναι το απολύτως κρίσιμο, είναι κάτι το οποίο πρέπει να το καταλάβουμε καλά. Ότι το Κράτος το σύγχρονο δεν συνενώνει απλώς υπό την εξουσία του μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ή κάποιες αυτοκρατορίες των νεότερων χρόνων ας πούμε. Δεν είναι αυτό η δουλειά του. Αλλά, ορίζοντας τον σκοπό της κοινωνίας στην προοπτική του κοινού καλού, επιτελεί το Κράτος ένα κρισιμότερο λειτούργημα. Ποιο είναι το κρισιμότερο λειτούργημα; Μεταδίδει κίνηση στην κοινωνία. Εάν το Κράτος δεν λειτουργεί, βαλτώνει η κοινωνία, ο μηχανισμός παραγωγής και προβολής κινήσεως, η κινητήρια δύναμη της κοινωνίας λόγω σκοπού είναι το κράτος. Όταν έχουμε εμπλοκή των δύο, τα πάντα είναι βαλτωμένα και ιδανικό είναι ένα ασάλευτο παρόν εξ ου και θρησκευτικοί άλλοι θεσμοί με προοπτικές αιωνιότητας και τέλους του χρόνου, δεν μπορούν να εμπλακούν σε αυτή την ιστορία, παρά μόνο σε επίπεδο Ιδιωτικού Δικαίου, κοινωνίας, πολιτών κανονικά κ.λ.π.

Είναι πάρα πολύ σημαντικό να καταλάβουμε ότι αν δεν έχουμε συνείδηση ότι το κράτος σαν ηλεκτρικό ρεύμα, μεταδίδει κίνηση στην κοινωνία, δεν είμαστε σε θέση να καταλάβουμε τι θέλουμε εμείς από το Κράτος. Η ακατανόηση αυτού του κομβικού λεπτού σημείου, οδηγεί στην αδυναμία επί 200 χρόνια να μην μπορούμε να κάνουμε κάτι με αυτή την ιστορία, γιατί όλο μιλάμε για κακώς κείμενα. Πολλοί υπάλληλοι, όντως πολλοί υπάλληλοι, λένε αυτό το πρόβλημα. Ή λιγότεροι ή δεν ξέρω τι άλλο, πολλές υπηρεσίες ή δεν ξέρω τι άλλο. Δεν είναι αυτό το πρόβλημα. Είναι ότι δεν έχουμε καθαρό στο μυαλό μας αυτό το σχήμα. Άλλο το κράτος, άλλο η κοινωνία στη συνεργασία τους. Το Κράτος δίνει σκοπό και κίνηση. Η κοινωνία είναι ο συντελεστής του εκσυγχρονισμού του κράτους, της κοινωνίας. Το κράτος εκσυγχρονίζει την κοινωνία. Χωρίς το σύγχρονο κράτος, αργεί η κοινωνία, κωλώνει, δεν μπορεί να προχωρήσει, δεν έχει χρόνο. Γιατί; Γιατί δεν έχει το

χρόνο του σκοπού. Επομένως, με την κατανόηση και αυτό κατά τη γνώμη μου είναι το μυστικό που δεν έχουμε αποκωδικοποιήσει τόσο καιρό και που βαραίνει. Με την αδυναμία να καταλάβουμε αυτό το φαινόμενο, δεν μπορούμε τελικά να προχωρήσουμε σε επιλογές ή να έχουμε την απαραίτητη πολιτική βούληση, για να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα. Αυτό φαίνεται σε πάρα πολλά πράγματα της καθημερινής ζωής, της κοινωνικής μας ζωής και ούτω καθεξής. Ας πούμε, ένα Κράτος, το οποίο δεν έχει την έννοια του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας, θα φτιάξει ένα εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο θα αγνοεί αυτή την κινητικότητα. Δηλαδή, ένα εκπαιδευτικό σύστημα αναμασημάτων και απομνημονεύσεων. Ή αυτό που λέμε εκθέσεως ιδεών. Όταν πηγαίνουμε στην πρώτη ή δεύτερα ή τρίτη τάξη του Δημοτικού, μας μαθαίνουν να κάνουμε έκθεση ιδεών και μας λένε συνήθως, πώς περάσατε το Σαββατοκύριακο. Αυτό το παιδί που θα γράψει, θα γράψει γενικούρες και όταν θα γίνει 16 ετών, θα είναι έτοιμο για τις πιο απίθανες θεωρητικές φαντασιώσεις, τις οποίες βλέπουμε πια σήμερα, τις βιώνουμε σε κυβερνητικά επίπεδα.

Δεν έχουμε ποτέ στο σχολείο βάλει ως θέμα εκθέσεως «Περιγράψτε το σακάκι του καθηγητή», δηλαδή «μάθετε να παρατηρείτε την πραγματικότητα». Στην πραγματικότητα όμως υπάρχει ο χρόνος. Στις ιδεοληψίες είναι αιωνιότητες. Γι' αυτό έχουν μεγάλη επίδραση στις κοινωνίες οι ιδεοληψίες. Γιατί κολλάνε στις αιωνιότητες που έχουμε μέσα μας. Έχει μεγάλη σημασία να το αντιληφθεί κανείς. Επομένως, με αυτόν τον δρόμο που ανοίγει, με τη σύγχυση και την άγνοια της σχέσεως και των δεσμών των αμφοτέρων, κράτους και κοινωνίας, τι πετυχαίνουμε, να το πούμε έτσι πιο καθαρά. Ότι η συναισθηματική μας μερικότητα, η συναισθηματική μας ας πούμε συνθήκη ημών και των κοντινών μας προβάλλονται τελικά μέσα στην κοινωνία. Και το πρόβλημα της κοινωνίας μας σήμερα ποιο είναι; Ότι το συναίσθημα και τα επιμέρους συμφέροντα που εκπροσωπεί απολύτως φυσιολογικά, τα δικά μου και του ξαδέλφου μου και του αδελφού μου, κυριαρχούν επί του κοινού σκοπού.

Η κρίση λοιπόν μιας κοινωνίας που έχει κακή σχέση με το Κράτος είναι ότι ανοίγει δρόμους στη μερικότητα των συναισθημάτων να κατακλύσει και να θέσει εκ ποδών τον κοινό σκοπό. Επομένως, η κρίση του κράτους και της κοινωνίας πια είναι βαθιά. Το αποτέλεσμα ποιο είναι; Ότι δημιουργείται χώρος για την παθογένεια των ρουσφετιών και της αναξιοκρατίας και περαιτέρω, δημιουργείται ζωτικός χώρος για την ανομία. Η ανομία ισχύει όταν το συναίσθημα και η μερικότητά του κυριαρχήσουν επί του κοινού καλού. Που σημαίνει το εξής, για να κατακλύσουμε. Ότι είναι τα εσωτερικά μας Εξάρχεια που δημιουργούν τα εξωτερικά Εξάρχεια. Εκεί είναι το πρόβλημα. Είναι τα εσωτερικά μας «δεν πληρώνω» που δημιουργούν τα εξωτερικά μας «δεν πληρώνω».

Άρα, η δουλειά πρέπει να γίνει σε ένα επίπεδο άλλης κατανοήσεως, άλλης αντιλήψεως, λιγότερο κραυγαλέας της πολιτικής και πιο ουσιαστικής αντιμετώπισεως εις βάθος, λαμβάνοντας υπόψη προβλήματα ανθρωπολογικού χαρακτήρος και νοοτροπιών ενός λαού που έχει μια τέτοια ιστορία και ένα τέτοιο παρόν. Και για να κλείσω, το αίτημα του Συνεδρίου είναι να περάσουμε από το τέλμα στην ποιότητα. Από το τέλμα στην ποιότητα θα περάσουμε ακριβώς με επίγνωση αυτού του πράγματος και με δεδομένο ότι η ποιότητα, το τέλμα έχει να κάνει με αυτό το μπέρδεμα του Κράτους και της κοινωνίας και ότι η ποιότητα έχει να κάνει με τη δυνατότητα της αυτοπραγματούσεως του πολίτη σε μια συνθήκη καλής συνεργασίας κράτους και κοινωνίας, που περαιτέρω έχει μια σταθερή και

αναλλοίωτη έκφραση. Δηλαδή, ότι μπορεί να εκφραστεί ακριβώς μέσα σε ένα πλαίσιο φιλίας της ελευθερίας, γνήσιου φιλελευθερισμού. Ευχαριστώ πολύ.